

A felsőoktatási intézmények rangsoraival foglalkozó cikkek áttekintése

Szerkesztette: Sasvári Péter¹

Link: <http://doi.org/10.13140/RG.2.2.16048.17928>

Bevezetés

A **főiskolák és egyetemek rangsorai** egy felsőoktatási intézményeket tartalmazó és rangsoroló lista, amelyet újságok, kormányok és egyetemi professzorok állítanak össze több tényező alapján. A hasonló rangsorok összeállításának nincs vitán felül álló, objektív módja. Ezért bármely hasonló lista értelmezésekor ajánlatos figyelembe venni az adott rangsor összeállításának módszertanát.

Felsőoktatási ligák, tudományos teljesítmény és a fontos mutatók

Kosztján Zsolt Tibor - Banász Zsuzsanna - Csányi Vivien Valéria - Telcs András 2019-ben megjelent Felsőoktatási ligák, parciális rangsorok képzése biklaszterezési eljárásokkal című cikkében² az összehasonlíthatóság problémájával foglalkozik. Az egyetemi rangsorok a mai napig nagy népszerűségnek örvendenek, annak ellenére, hogy számos kritika éri őket. A velük kapcsolatban felmerülő kritikák három nagy témakör köré csoportosíthatók. Az első ilyen nagy témakör a rangsorok intézményekre gyakorolt torzító hatása, hiszen a rangsorokban elért helyezés nagyban függ az intézmények reputációjától. A második fő probléma a rangsorolás során felhasznált adatokhoz és indikátorokhoz köthető. Egyrészt, a rangsorokban felhasznált indikátorokat és a hozzájuk tartozó súlyokat önkényesen választják meg a rangsorok készítői, másrészt pedig a súlyok és az aggregálási módszer megváltoztatásával egymástól nagyon eltérő rangsorokat kapunk. A harmadik nagy problémakör – ami talán a legvitatottabb pontja a rangsorolásnak –, hogy merőben eltérő felsőoktatási intézményeket, illetve nagyon különböző felsőoktatási rendszereket hasonlítanak össze. Számos tanulmány rámutatott, hogy az egymástól méretben és finanszírozásban eltérő intézményeket nem célszerű összehasonlítani. Az egyetemi, illetve a felsőoktatási rendszereket tekintve „országligákon” – hasonlóan a sportban már régóta használt kifejezéshez – olyan egyetemek/felsőoktatásrendszerek csoportját értjük, amelyek adott szempontok szerint összehasonlíthatók. A felsőoktatást érintő rangsorokat különbözőképpen lehet csoportosítani. Az egyik kézenfekvő csoportosítás maga a területi hatókör, amely szerint beszélhetünk nemzeti, regionális és nemzetközi rangsorokról. Éppen ezért mind a Times Higher Education (THE) rangsorból, mind pedig a Quacquarelli Symonds (QS)-rangsorból létezik egy-egy földrajzi vagy éppen gazdasági szempontokat figyelembe vevő, például a **EECA (EECA: feltörekvő európai és közép-ázsiai országok (Emerging Europe and Central Asia)) országait vizsgáló, úgynevezett regionális rangsor**.

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, E-mail: sasvari.peter@uni-nke.hu

² Link: <http://real.mtak.hu/98601/1/01Kosztyan.pdf>

1. táblázat: Rangsorok csoportosítása, példákkal

Területi hatókör	Összehasonlítás szintje	
	Intézmény	Felsőoktatási rendszer
Nemzetközi	ARWU, THE, QS, CWTS, U-Multirank	
Regionális	Nemzetközi	QS, THE: Latin-Amerika, Ázsia QS: EECA, BRICS
	Nemzeti	U.S. News: Észak-, Dél-, Középnnyugat-, Nyugat-USA
Nemzeti	Egyesült Királyság: The Complete University in UK Egyesült Államok: Forbes- rangsorok Magyarország: Felvi-, HVG-rangsorok	nem értelmezhető

Rövidítések: ARWU: Academic Ranking of World Universities, THE: Times Higher Education, QS: Quacquarelli Symonds, CWTS: Centre for Science and Technology Studies (Leideni Egyetem), U.S. News: U.S. News & World Report, U21: Universitas21

Az U21 országrangsora 50 ország felsőoktatási rendszerét vizsgálja. Az U21 összesen négy csoportba sorolja azt a 24 változót, amelyek szerint az országokat vizsgálja. A változók csoportjai a következők:

1. Erőforrások (R, resources), (Súly: 20%)
2. Környezeti és civilizációs változók (E, environment), (20%)
3. Kapcsolatok (C, connectivity) (20%)
4. és Eredmények, kimenetek (O, output) (40%)

A 24 változó közül a legnagyobb súllyal a:

- Környezeti és civilizációs változók/Politikai és szabályozási környezet (14%) és az
- **Eredmények, kimenetek/A felsőoktatási intézmények által publikált cikkek száma (13,3%)**

szerepel.

Csóka Imola–Neszveda Gábor–Sebestyén Géza 2019-ben megjelent a Tudományos teljesítmény mérése a magyar felsőoktatás gazdasági képzéseiben című cikkében³ számos érdekes információ van. A felsőoktatási rangsorok kialakítása és az intézmények értékelése az 1990-es évektől kezdődően sűrűn kutatott terület. A felsőoktatási intézmények számára a téma kutatását a versenyképesség javítása, marketingcélok és a finanszírozási források elosztásának optimalizálása motiválta. A globális rangsorok többségéről elmondható, hogy **főként a tudományos publikációs⁴ és idézettségi adatokból táplálkoznak**, viszont a kutatási teljesítmény mérésére eltérő módszertant használnak. A QS World University Rankings rangsorai az egyetem nemzetköziségét, oktatási teljesítményét és reputációs megítélését is értékelik. Közös jellemvonásuk, hogy mindhárom mutatóban ez utóbbi szempont a legmeghatározóbb. A rangsorok közül csupán kevés használja az oktatók/hallgatók arányt (THE, QS, U-Multirank, UnivPress), a legtöbb külföldi rangsornál **inkább a publikációk száma a hangsúlyos** (THE, ARWU, Webometrics, Scimago, US News, U-Multirank).

³ Link: <http://www.kszemle.hu/tartalom/letoltes.php?id=1852>

⁴ WOS Clarivate vagy Scopus által indexált.

2. táblázat: Nemzetközi és magyar rangsorok összefoglalója

Rangsor	Oktatók/hallgatók aránya	Publikáció	Tartalom
THE	oktatók/hallgatók aránya	publikáció/kutató	reputáció, oktatás, kutatás, idézettség, nemzetköziség
QS	oktatók/hallgatók aránya	-	reputáció, oktatás, idézettség, nemzetköziség
US News	-	publikációk száma	reputáció, teljes és top publikációk, idézettség, nemzetköziség
ARWU	-	top publikációk	csak magas minőségű kutatás (Nobel-díj, idézettség, top folyóirat)
Webometrics	-	a Google Scholarban található publikációk	internetes jelenlét és hatás
Leiden	-	Top publikációk	hatás (idézettség, publikáció) és tudományos együttműködések
Scimago	-	publikációk száma	kutatás, szabadalmak, internetes láthatóság
U-Multirank	oktatók/hallgatók aránya	publikáció/hallgató arány, publikáció/oktató arány	nincs egy összetett rangsor, hanem egyedi indikátorok
UnivPress	minősített oktató/nappali hallgató arány	-	főként a felvételizők mutatói, plusz PhD, OKTV, oktatók fokozata, oktatók/hallgatók arány
Heti Válasz	-	-	csak a felvettek minősége és későbbi foglalkoztatási adatai

A publikációk száma mellett gyakori mutató az **idézettség** (THE, QS, AR WU, Webometrics, Leiden, Scimago, US News), hiszen ez megragadhatja a kutatás hatását és a létrejött tudástranszfert. Sok helyütt használják még **a rangsor elején lévő újságokban publikált cikkek számát és a legtöbbet idézett publikációk számát**, a nemzetköziséget, a reputációt, valamint az internetalapú mutatókat.

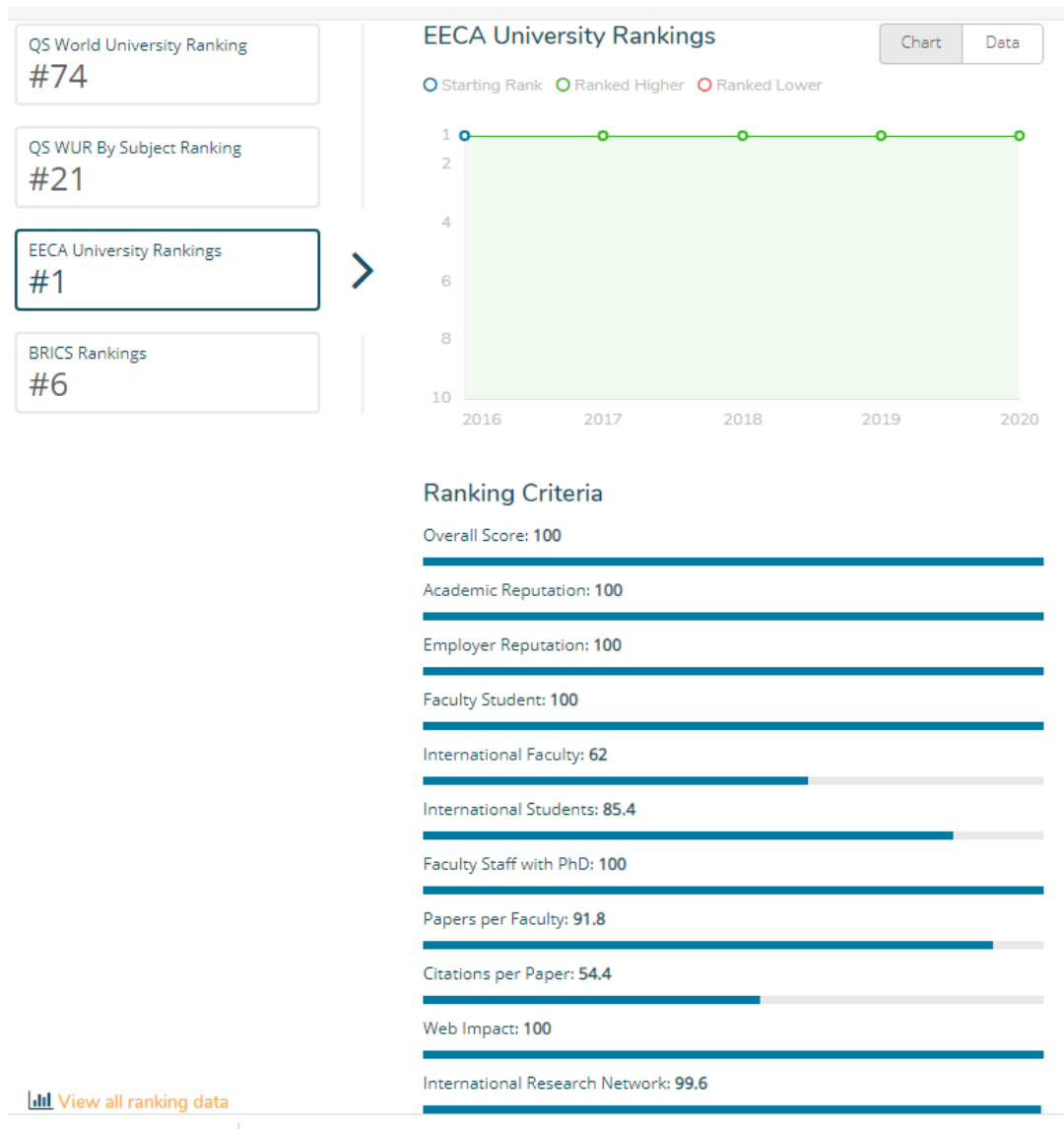
Kovács Erzsébet most megjelent, Amit elrejtene a felsőoktatási intézmények rangsorai című cikkében⁵ többek között a QS rangsorról ír. Az egész világból összesen 3 000 felsőoktatási intézményt értékelő egyetemi rangsor egyik regionális rangsora QS 2020-as EECA (Emerging Europe and Central Asia) University Rankings amely 350 intézményt vizsgál. Az EECA-nél tízre bővítették a mutatók körét.

Ezek pedig:

1. Academic reputation (Akadémiai, kutatói reputáció) (Mutató súlya: 30%)
2. Employer reputation (Munkáltatói megbecsülés) (20%)
3. Faculty student (Kari oktatók/hallgatók aránya) (10%)
4. Citations per paper (Idézettség cikkenként) (5%)
5. International students (Külföldi hallgatók aránya) (2,5%)
6. International faculty (Külföldi dolgozók aránya) (2,5%)
7. Papers per faculty (Oktatókra jutó cikkek száma) (10%)
8. Staff with PhD (PhD-val rendelkező oktatók) (5%)
9. International Research Network (Nemzetközi kutatói hálózatokban való részvétel) (10%)

⁵ Link: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/sigma/article/view/3263/3068>

10. Web Impact (WEB hatás) (5%)

1. ábra: Lomonosov Moscow State University (MSU) QS EECA rangsora és mutatói⁶

A faktorelemzés a többváltozós statisztika módszerei közé tartozik, célja a változók csoportosítása és a változók számának csökkentése, redukálása. A faktorelemzés lényege, hogy a változók között összefüggések, korrelációk tapasztalhatók: a közvetlenül nem megfigyelhető háttérváltozók – a latens változók, azaz a faktorok – meghatározása ezen korrelációk alapján lehetséges. A megfigyelt változók lineáris kombinációjából képezünk új változókat. A korrelációs módszer segítségével érhető el az eredeti változók számának csökkentése, hogy az eredeti adatok leírása a lehető legkevesebb információvesztéssel járjon.

⁶ Link: <https://www.topuniversities.com/universities/lomonosov-moscow-state-university#921615>

A vizsgált 10 mutató értékeit tartalmazó adatbázis alapján négy faktort indokolt előállítani. Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy még 4 dimenzióban is csak az összinformáció 76 százalékát tudjuk megőrizni. (A cikk későbbi részében öt faktort határoztak meg. Az összinformáció 85%-ra nőtt.) Ezek pedig:

1. faktor: **Papers per faculty, Citations per paper**, International Research Network, Web Impact (A komponensekben kinyert információ, információ tömörítő: 28%)
2. faktor: Employer reputation, Academic reputation (22%)
3. faktor: Faculty student, International students (14%)
4. faktor: International faculty (11%)
5. faktor: Web Impact (9%)

Az első, a 28%-nyi információt tömörítő faktor leginkább a **kutatási kiválóságot** és a **külső láthatóságot** méri, mivel 4 változóval van szoros pozitív kapcsolatban:

- **Papers per faculty**, (Scopus alapú)
- **Citations per paper**, (Scopus alapú)
- International Research Network
- és Web Impact.”

Az **átlag feletti kutatói kiválóság** együtt jár a magas összpontszámmal (magas QS rangsorral) két egyetem kivételével.

Összefoglalás

A 3 szakirodalom vizsgálata alapján elmondható, hogy a Nemzeti Közsolgálati Egyetemnek célszerű elsősorban a regionális nemzetközi rangsorokkal foglalkoznia (1), továbbá a rangsorképző mutatók közül **kiemelten kell kezelnie** a Scopus által indexált tudományos publikációkat (2) és az azokra érkezett idézettségi adatokat (3). A többi tényező is fontos, de azoknál mérhetőségi problémák (1) vagy kisebb rangsor növelő hatások figyelhetők meg (2).